

Р. СЛОВЦОВ ДОСТОЕВСКИ

Превод от руски: Крум Йорданов, —

chitanka.info

Ф. М. Достоевски е роден на 30 октомври 1822 г. в Москва и първоначалното си възпитание получава от тетка си, тъй като майка му умира наскоро от охтика.

„Има деца, — пише Достоевски, — от детинство вече замислени надъ своето семейство. Още презъ своето детство оскърбени отъ некоректноститѣ на бацитѣ си или отъ срѣдата на своитѣ, а главно, — вече отъ детинство започнали да разбиратъ безпорядѣка и случайнитѣ основи на цѣлия тѣхенъ животъ, а сѣщо и отсъствието на установени форми и родови предания“. Тѣзи думи носятъ, несъмнено, автобиографически характеръ. „Некоректността“ на бащата е тежала като нѣкакъвъ товаръ надъ детството и юношеството на самия Достоевски.

Щабниятъ лѣкаръ на Мариинската московска болница, Михаилъ Андреевичъ Достоевски, твърде рано се откъсналъ отъ семейството и „родовитѣ предания“. „Встѣпилъ въ смъртна вражда съ своя баща и братя, той вече петнадесетъ годишенъ завинаги напусналъ родителския домъ. Отъ Украйна той се отправилъ за далечна Москва. По-късно той никога не говорилъ за своето семейство и не отговарялъ, когато го запитвали за произхождението му. Енергиченъ, трудолюбивъ и темпераментенъ, Михаилъ Андреевичъ се отличавалъ съ крайно скжперничество, подозрителностъ и жестокостъ. При това той страдалъ отъ алкохолизъмъ и билъ особено зълъ и недовѣрчивъ въ пияно състояние^[1]“.

Краятъ на стария Достоевски напълно съответствува на неговото тжжно и мрачно съществуване. Той билъ дребенъ чифликчия и владѣлъ две малки селца въ Тверска губерния. Съ своитѣ крепостни работници се отнасялъ жестоко. Около обстоятелствата, за които съществуватъ разни слухове, старецътъ билъ убитъ отъ своитѣ селяни до крайселския пѣтъ. Убийцитѣ замаскирали нещастния случай и виновницитѣ останали неоткрити.

Дъщерята на писателя, А. Ф. Достоевска, изказва напълно правдоподобно съображение, че въ образа на стария Карамазовъ, Достоевски изобразявалъ баща си. „Той презъ цѣлия си животъ анализираше причинитѣ на тази страшна смъртъ. Създавайки образътъ на Феодоръ Карамазовъ, той, можеби, си е спомнилъ за скжперничеството на своя баща, доставилъ на собственитѣ си синове толкова страдания и възмущения отъ неговото пиянство, а сѣщо и за

физическото отвращение, което последното е внушавало на неговите деца. Може би, не е проста случайност, че Достоевски избира село Чермашней, където старецът Карамазовъ изпраща сина си въ навечерието на смъртта. (Така действително се именува едно от двете села на Достоевски). Ето това е най-вече допустимо, че съгласно семейните предания, моят баща е изобразил себе си въ Иванъ Карамазовъ.“

Тормозът на семейния глава надъ децата всячески се стараела да го омекчи тяхната майка Мария Феодоровна Достоевска, дъщеря на московския търговецъ Нечаевъ. Тя е била първата жена отъ типът на безответните и безащитните, които упозналъ бждещия авторъ на „Кротката“. Деспотъ въ семейството си, старият Достоевски обичалъ книгата и уважавалъ науката. Безъ да гледа на скжпотията, той далъ на децата си добро образование — ангажиралъ имъ французки учители, а по-късно далъ синовете си въ единъ отъ най-добрите частни московски пансиони.

Книгите и лѣтото въ село сж били най-голѣмата отрада за бждещия писателъ и неговия братъ Михаилъ, докрай останалъ най-близкия приятелъ на Феодоръ. Братята едновременно постжпили въ петроградското военно училище. То се помѣщавало тогава въ историческия Михайловски замъкъ. По сведенията на единъ отъ бившите възпитатели на Достоевски, презъ годините на неговото учение тука, още се съхранявали много устни предания за минали събития: по разказите на съвременниците, още се знаело где е била тронната зала на императоръ Павелъ и неговата спалня, станала свърталище на знаменития заговоръ. Пазилъ се тайния входъ въ стената, гдето се намирала стълба отъ единия етажъ за другия, и коридоръ, водящъ отъ дъното на замъка въ канала, гдето винаги имало лодка. Въ една отъ овалните стаи се намирала кука, на която висѣлъ гълъбъ, принадлежащъ на сектата хлистовщина.

Запазени сж въ училището и възпоменания за нѣкои отъ възпитаниците — предимно хора противни на суровия режимъ презъ Аракчеевското време. Въ двадесетте години на миналия вѣкъ, тукъ се образувалъ кржжокъ на „честта и святостта“. Двама отъ членовете се постригали монаси и се поселили въ Сергеевската пустиня, демонстративно отказвайки се да влѣзатъ въ офицерски корпусъ. Единъ отъ тяхъ, Чихачевъ, преподавателъ по музика и пѣвецъ,

устройвалъ хорове и четения. Другъ — Игнатий Брянчаниновъ, ръководилъ живота на братята и завършилъ въ санъ епископъ. Презъ 30-тъ години въ инженерското училище се училъ и единъ отъ последователитъ на „брянчаниновската секта“^[2], който заплатилъ съ разсждъка и живота си за своята привързаностъ къмъ закона на святостта. По сведения на Лѣсковъ, душевната драма на тоя праведникъ послужила за основенъ мотивъ на Херцена въ неговитъ „Записки на докторъ Круповъ“.

За тия хора още се помнѣло, когато Достоевски постъпилъ въ училището. Първиятъ неговъ другаръ тукъ билъ единъ човѣкъ също отъ „брянчаниновската“ традиция — Иванъ Николаевичъ Шидловски. Самиятъ Достоевски за петъ години успѣлъ да завърши университета, презъ което време писалъ много и общувалъ съ литераторитъ.

„Това бѣше голѣмия човекъ за мене, — признава по-късно Достоевски, — той така се държи, че никога не ще подрони престижа си“. Действително, въ Шидловски се била загнездила карамазовщината. Човѣкъ съ положителни знания и блестящо остроумие, той пропилѣлъ цѣлия си животъ въ борба съ демонизма и подвижническата праведностъ, разпредѣлялъ времето си за гуляене и молитви по манастиритъ.

Скжсалъ съ скитническия животъ по Харьковската губерния, той се явявалъ често на входа на нѣкоя механа да проповѣдва евангелието предъ благовеещата тѣлпа отъ музици и плачуци жени. Достъпътъ въ манастиря билъ забраненъ за развратенитъ братя.

Следъ свършването на училището Достоевски постъпилъ на работа въ инженерския департаментъ, следъ това, както самъ признава „не знаейки защо, съ най-неясни и неопредѣлени цели“ си подалъ оставката и въ началото на зимата 1844 г. започналъ изведнѣжъ „Бедни хора“ — своята първа повестъ. Известно е какъвъ възторженъ приемъ срещнала тя въ Некрасовъ и Бѣлински, които обявили нейния авторъ за „новия Гоголь“.

А следъ това, последвали развѣнчавания, неуспѣхи, съмнения въ своитъ сили. По това време Достоевски се увлѣкълъ въ утопичния социализъмъ, въ който го вѣвлѣкло по-раншното му литературно увлѣчение въ романтизма. Ранниятъ социализъмъ на Фурие си сложилъ за задача възраждането на християнството и обновление на

човѣчеството съ евангелски проповѣди, което съвпадало съ стремежитѣ и чувствата на Достоевски, заложени още отъ младини.

Увлечението въ социализма сближило Достоевски съ крѣжока „петрашевци“. Всѣки петѣкъ, въ малката кѣща на Петрашевски, въ Коломна, дохождали най-разнообразни хора. „Отъ всичко най-много ме поразяваше обстановката, въ която Петрашевски приемаше своитѣ добри приятели, — си припомня по-късно единъ отъ тѣхъ. Това бѣше срѣдна голѣмина стая, въ която цѣлата мебелъ се състоеше отъ старъ диванъ, покритъ съ измърсена басма, твърде неудобенъ за сѣдане, поради това, че билъ подпълнянъ съ трески, нѣколко евтини битпазарски столове и една разглобена маса, съ поставена на нея мазна свѣщъ, — която съставляваше цѣлото освѣтление за стаята. Такава една обстановка за човѣкъ е, несъмнено, твърде недостатъчно, но тя бѣше нѣкакси умишлена, преднамѣрена, за да отпечати страстьта на стопанина да оригиналничѣ“.

Достѣпътъ презъ петѣчнитѣ дни не билъ труденъ, затова тѣй лесно е попадналъ тукъ и италиянецътъ Антонели. Това бѣше единъ „блондинъ, малѣкъ на ръстъ, съ порядъчно дебелъ носъ, съ свѣтли очи, не толкова пленяващи, а отбѣгващи всѣка среща, и съ пѣстро нашарено палто. За тоя господинъ, ако сѣдимъ по участието, което вземаше въ разговоритѣ, той бѣше високо образованъ, либераленъ въ мненията си, неговото участие предизвикваше най-вече другитѣ къмъ изказване. Особеното негово внимание къмъ менъ, — пише въ своитѣ записки петрашевецътъ Кузминъ, — пушенето на задгранични цигари и, въобще, неговата вродена галантностъ, ме предизвикаха да попитамъ Богосогло къмъ края на вечерьта за негова милостъ. Той ми отговори, че това е италиянецътъ Антонели, способенъ да носи гипсови фигури на главата си.

«Защо е дошелъ тука?» — попитахъ азъ.

«Трѣбва да знаете, че Михаилъ Василевичъ (Петрашевски) е разположенъ да приюти и обласкае всѣки срещнатъ на улицата».

Презъ петѣчнитѣ дни говорѣли „високо, безъ всѣкакво стѣснение“ по политически въпроси, особено около възможноститѣ за освобождението на селянитѣ отъ крепостничеството, чели се литературни произведения, специалиститѣ понѣкога давали обяснения въ духа на лекциитѣ по научни въпроси. Достоевски сѣщо излизалъ нѣколко пѣти, и въ споменитѣ на петрашевцитѣ се разказва съ каква

възторженостъ той е чело заключителната строфа на Пушкиновото „Село“ — следъ спороветъ — може ли да се очаква освобождението на селянитъ отдолу на горе.

Когато на това нѣкой изразилъ съмнение за възможното освобождение на селянитъ по легаленъ начинъ, Достоевски рѣзко възразилъ, „че въ никакъвъ другъ пжтъ той не вѣрва“. На единъ отъ петъцитѣ, па и другаде, Достоевски прочелъ „копие отъ престѣпното писмо на литераторътъ Бѣлински, изпълнено съ дръзки изрази противъ православната църква и върховната властъ“, както опредѣляли знаменитото писмо на Бѣлински до Гоголь при сѣдебното решение по дѣлото срещу петрашевцитѣ.

Тази била главната вина на Достоевски. Полицията узнала следъ разказа на поета А. Н. Майковъ, — какво Достоевски билъ въ числото на ония седемъ петрашевци, които решили да си набавятъ тайна печатница. Тѣ поканили Майковъ, но той доказалъ несериозността на начинанието...

„Азъ помня какъ Достоевски приседна вечерята, като умирация Сократъ предъ другаритѣ си, (той ноцуваше у Майковъ), и напръгаше цѣлото си красноречие, за да докаже святостята на това дѣло, за нашия дългъ да спасимъ отечеството и пр., така че най-накрая азъ почнахъ да се смѣя и да се шегувамъ“.

По-късно Майковъ узналъ, че ржчната печетарска машина била поржчана и два дни преди ареста била инсталирана въ домътъ на единъ отъ петрашевцитѣ. При обискътъ полицаитѣ не обърнали внимание на машината, намираща се въ кабинета, посрѣдъ много и най-различни инструменти. Вратитѣ били запечатани, но домашнитѣ му следъ това съумѣли да откачатъ вратата и безъ ни най-малко да повредятъ печата, измъкнали машината. По такъвъ начинъ всѣка улика била унищожена.

На устроения обѣдъ въ честъ на Фурие, Петрашевски завършилъ тоста си съ думитѣ: „Ние осѣдихме на смъртъ днешния общественъ животъ, сега трѣбва да изпълнимъ присѣдата“. Следъ това започнали ареститѣ. Достоевски този пжтъ не присѣтствувалъ.

Орловъ, шефътъ на полицията, поискалъ разрешение отъ царя да предприеме арести. Върху доклада Николай I написалъ:

„Азъ прочетохъ всичко; работата е важна, защото дори и една гарга да е жива, това до висша степенъ е престѣпно и нетърпимо.

Пристѣпи къмъ арести както ти разбирашъ най-добре, стига само да се узнае отъ по-малко лица, освенъ отъ ония, които сж ти нужни. Върви съ Бога. Да бжде волята Негова!“

Презъ нощта на 23 априлъ, въ квартирата на Достоевски нахълтали нѣкакви „подозрителни и необикновени хора“. Домътъ спѣлъ.

„Издрънка сабя, неочаквано закачена за нѣщо — припомня си следъ това Достоевски. — «Що за странность?» Отварямъ съ усилие очи и дочувамъ мекъ, приятенъ гласъ:

— «Ставайте!»

Виждамъ: кварталенъ или частенъ приставъ съ красиви бакенбарди. Но говори не той, а нѣкакъвъ господинъ въ гължбова шинела съ подполковнишки пагони.

— Какво се е случило? — питамъ азъ, надигайки се отъ кревата.

— По заповѣдь...

Виждамъ: действительно «по заповѣдь». На вратата се възправиль войникъ, сжщо въ гължбови дрехи. До него извѣнтѣ и сабята“.

Арестуваниятъ отвели по посока къмъ Успенския мостъ, въ 3-то отдѣление. „Тамъ имаше много народъ. Азъ срѣцнахъ много познати. Всички бѣха умърлушени и мълчаливи. Нѣкакъвъ си цивилень господинъ, но важна персона, приемаше... непрекъснато гължбовитѣ господа съ разнитѣ жертви.

— Ето ти, булка, Спасовъ день, — каза нѣкой на ухото ми.

23 априлъ бѣше действительно Спасовъ день“.

Точно следъ 8 месеци, на 22 декемврий, Достоевски и неговитѣ другари се отправили съ савантъ на смъртницитѣ, на ешафота, при Семеновския площадъ за разстрелване. Заедно съ другитѣ, Достоевски „изживѣлъ въ настрѣхнало състояние десетѣтъ ужасни, безкрайно страшни минути въ очакване на смъртъта“.

Но вмѣсто вистрели, разнесалъ се „отбой“, и на осжденитѣ била прочетена заповѣдта за помилване. Смъртната присжда на Достоевски била замѣнена съ 4 години каторга. Младостта се свършила. Започнали годинитѣ на „Мъртвия домъ“ и сибирското заточение.

На Игнатовъ день 1849 г. Достоевски билъ изпратенъ въ Сибиръ, Тоболскъ, кждето прекаралъ четири години. Следъ заточението, по

негова лична молба постъпва войникъ и следъ три годишна служба бива произведенъ въ офицерски чинъ.

На 6 мартъ 1856 г. Достоевски се оженва за вдовицата Мария Димитриевна Исаева. Следъ дълги митарства най-после получава разрешение да се засели въ стара Русия, въ Тверъ, а по-късно въ Петербургъ.

Въ 1862 г. умира жена му, а следъ една година и многообичния му братъ Михаилъ. Крайно непрактиченъ, вѣчно безъ пари, той билъ човѣкъ на увлеченията и не се лишавалъ отъ нищо. Въ това време спира издаваното отъ него и братъ му списание „Епоха“ и като изпадналъ въ тежко положение и невъзможностъ да си плати дълговетъ заминава за Европа.

Презъ 1867 г. Достоевски повторно се оженва за секретарката си Ана Григорьевна Слиткина и заминава за Европа, където прекарва четири години. Отъ тамъ той изпраща въ „Руски вестникъ“ двата си романа „Идиотъ“ и „Бѣсове“, а следъ завръщането си въ Русия започва да издава и редактира „Дневникъ на писателя“, който продължилъ само една година.

Нѣколко месеца преди смъртта си, въ 1880 г., той взима участие въ Пушкиновото тържество въ Москва, дето държи знаменитата си речъ, която му създава голѣма популярностъ.

Като се връща въ Петербургъ, той отново мисли да поднови издаването на своя „Дневникъ на писателя“, но ненадейно заболява отъ старата си болѣсть енфиземъ, която се усложнява. На 28 януарий 1881 г., въ 8 1/2 часа вечерята Достоевски умира отъ разрывъ на сърдцето. Небивалото по тържественостъ и многолюдие погребение на Достоевски се извършва на 2 февруарий въ Александро-Невската лавра въ Петербургъ.

[1] Леонидъ Гросманъ. „Пжтьтъ на Достоевски“. „Современныя проблемы“. Москва, 1928 г.

Отъ сжщия, „Достоевски на жизнения пжть“. Изд-во „Никотинския суботники“. Москва, 1928 г. Тази книга представя опитъ да се даде биографията на Достоевски, възъ основа на редица мемоарни и други свидетелства за него, а сжщо много още неиздадени официални документи. ↑

[2] Една отъ религиознитѣ секти въ Русия, която не признавала нито попове, нито тайнства, нито църква. Последователитѣ на тая секта били малко или много съ нѣкакъвъ недостатѣкъ въ главата, въ повечето случай назадничаѣ хора. Събирали се въ тъмни подземия, гдето пѣли и скачали около каче съ вода, биейки се единъ други съ камшици. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.